

Sammanställning av erfarenheter från samverkan mellan trossamfund och myndigheter vid hanteringen av covid -19

*Rapportförfattare: Erik Löfgren, Albertsviken ord & bild
Uppdragsgivare: Myndigheten för stöd till trossamfund, SST*

Myndigheten för stöd till trossamfund, SST, har i uppdrag att främja en dialog mellan stat och trossamfund samt att bidra med kunskap om religion och samfundsliv i Sverige. Myndigheten fördelar också ekonomiska bidrag och ansvarar för frågor om trossamfundens roll i krisberedskapen.

www.myndighetensst.se

Erik Löfgren, Albertsviken ord & bild, har på uppdrag av SST sammanställt erfarenheter från samverkan mellan trossamfund och myndigheter under hantering av covid -19.

Erik Löfgren har drygt 20 års erfarenhet av att arbeta med krisberedskap och kriskommunikation. Bland annat på Överstyrelsen för civil beredskap, Krisberedskapsmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Sedan 2015 är Erik Löfgren fristående konsult och har bland annat på uppdrag av SST medverkat i skrivandet av handledningen "Att arbeta med trossamfund i vardag och kris" och framtagandet av en webbaserad version av den handledningen.

Kontakt Erik Löfgren:
albertsviken@gmail.com

Enkätsvaren insamlade under augusti och september 2021.

Rapporten med sammanställning av erfarenheter presenterad i november 2021.

Omslagsfoto: Pexels

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser.....	3
Inledning.....	5
Bakgrund.....	5
Metodbeskrivning.....	6
Frågeområden.....	7
• Betydelse av samverkan	
• Nyttan av att dela/ utbyta lägesbilder	
• Kommunikationskanaler	
• Upplevd acceptans/ efterlevnad	
• Upplevt missnöje med restriktioner (<i>trossamfund</i>)	
• Målgruppsuppfyllnad (<i>myndigheter</i>)	
• Vilseledande information/ desinformation	
• Erfarenheter generellt, positiva/ negativa	
• Utvecklingsmöjligheter inför kommande händelser	
• Relationsskapande åtgärder	
Bilagor.....	16
• Bilaga 1 Frågor till trossamfund	
• Bilaga 2 Frågor till myndigheter	
• Bilaga 3 Förteckning svarande myndigheter och trossamfund	
• Bilaga 4 Fakta om trossamfund i Sverige	

Sammanfattning och slutsatser

Den 11 mars 2020 klassade världshälsoorganisationen WHO covid -19 som en pandemi. Alltsedan dess har Myndigheten för stöd till trossamfund, SST, arbetat med att samordna kontakter mellan myndigheter och trossamfund i Sverige för hantering av frågor relaterade till pandemin. Det handlar dels om frågor som har beröring med trossamfundens verksamheter, dels för att ta del av trossamfundens kontaktnät för att nå olika människor med information om råd, rekommendationer och restriktioner.

När denna rapport skrivs är coronapandemin långt ifrån över, men vi har under hösten 2021 börjat skönja ett ljus i mörkret. Antalet sjuka minskar, allt fler har ett fullgott vaccinationsskydd och den 29 september 2021 lättades på många av de råd, rekommendationer och restriktioner som i många fall rått i Sverige alltsedan vårvintern 2020.

Därför beslutade SST hösten 2021 att låta en oberoende part med hjälp av en enkät till såväl trossamfund som myndigheter sammanställa erfarenheter från samarbetet så här långt och med den som grund få ett diskussionsunderlag för dialog om hur den samverkan och det samarbete som utvecklats under hanteringen av covid -19 kan förstärkas, förbättras och utvecklas inför kommande händelser.

Här är några exempel på olika områden där SST samverkat med berörda myndigheter och trossamfund i hanteringen av covid -19:

- Anpassningar av skyddsåtgärder från den 29 september 2021.
- Anpassningar av skyddsåtgärder från 1 juni 2021, från 1 juli 2021.
- Informationsfilmer: Trossamfundsledare om vaccin mot covid -19.
- Andlig vård under covid -19.
- Mötesrestriktioner.
- Resurser för trossamfund som vill informera om covid-19.
- Kommande religiösa högtider våren 2021.
- Stödlinjer - om du eller anhörig känner oro.
- Informationsfilmer: Trossamfundsledare talar om covid-19.
- Hantering av avliden med bekräftad Covid-19.
- Begravningar och avskedsцерemonier.
- Informationstjänster om coronaviruset på olika språk.

Slutsatser

God krishanteringsförmåga bygger på att ha väl utarbetade rutiner i vardagen för hur man ska agera i kris enligt likhetsprincipen; såsom man gör i vardagen så ska man även göra i kris.

Statistiken visar att cirka 70 procent av Sveriges befolkning är medlem/ betjänad i något trossamfund. I Sverige finns 47 bidragsberättigade trossamfund med cirka 900 000 medlemmar/betjänade. Räkna med även med Svenska kyrkan har de tillsammans cirka 6.6 miljoner medlemmar/ betjänade i cirka 4 000 församlingar. En god samverkan mellan trossamfund och myndigheter innebär därför att man via trossamfunden kan få en direktkanal för målgruppsanpassad information till en mycket stor del av befolkningen.

Tack vare den nationella krisgruppen med SST och svenska trossamfund fanns redan en uppbyggd organisation och relation för att snabbt kunna börja agera i mars 2020 när pandemin kunde förutses komma att orsaka svåra påfrestningar.

Svaren i denna rapport visar en samstämmig syn bland respondenterna från såväl tillfrågade trossamfund som myndigheter på central och regional nivå att den samverkan och det samarbete som letts av SST haft positiv verkan för hanteringen av covid -19.

- Tack vare direktkontakt med trossamfund har myndigheterna kunnat få hjälp att sprida information med målgruppsanpassad information till målgrupper i det svenska samhället som annars hade varit svåra att nå.
- Trossamfund kunde snabbt växla till "nya" kommunikationskanaler när de traditionella kommunikationskanalerna som till exempel fysiska möten inte fanns att tillgå.
- Ett exempel är "balkongmöten" där man kunde samtala med och informera medlemmar via deras balkonger. Inte minst viktigt för att möjliggöra sociala kontakter.
- En del trossamfund använde medlemmar som är läkare och forskare som vidareinformatörer för att med hjälp av deras "förtroendekapital" försöka möta förekomsten av falska rykten, desinformation och vilseledande påståenden.
- Svaren visar att såväl trossamfund som myndighetsföreträdare värdesätter SSTs roll som "nav" i det här arbetet. Att ha SST som en part som är väl insatt i olika trossamfunds specifika behov och förutsättningar har inneburit att samverkan och samarbete mellan myndigheter och trossamfund i hanteringen av Covid -19 fungerat smidigt.

Resultatet av enkäten visar vidare att det finns flera områden som kan utvecklas såväl i det vardagliga arbetet som inför kommande händelser.

- Många trossamfund föreslår ökat ekonomiskt statligt stöd för att kunna skapa interreligiösa råd.
- Flera av respondenterna vill att trossamfundet synliggörs på ett tydligare sätt, visa att de finns och vilken betydelse de har som vidareinformatörer till olika målgrupper.
- Frågan om utövande av religiösa sammankomster och ceremonier behöver utredas vidare anser flera av de svarande trossamfundet. De anser att restriktionerna inneburit inskränkningar i möjligheten att utöva religionsfrihet.
- Såväl flera myndigheter som trossamfund anser att myndigheter på både central och regional nivå behöver ökade kunskaper om trossamfundet, hur de är organiserade och hur trossamfundet kan vara värdefulla såväl i vardag som i kris.
- En generell uppfattning bland de svarande är att modellen med regelbundna samverkansmöten bör utvecklas vidare och att modellen bör implementeras även på regional och lokal nivå.
- Så gott som alla trossamfund i enkätsvaren anser att ersättningsmodellerna för ekonomisk kompensation till trossamfund såväl i vardag som i kris bör ses över.
- En allmän uppfattning är att kontaktvägarna mellan trossamfundsföreträdare och myndighetsrepresentanter bör ses över. Detta är framförallt viktigt "utanför kontorstid" beaktat att många företrädare för trossamfund har sina uppdrag på ideell och frivillig basis och därför endast är kontaktbara på fritiden, det vill säga utanför "kontorstid".

Inledning

Den 11 mars 2020 beslutade världshälsoorganisationen WHO att klassa covid -19 som en pandemi med potentiell spridning i alla världsdelar. Samtidigt hölls den första presskonferensen i Sverige där Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap informerade allmänheten om föreslagna råd, rekommendationer och restriktioner för att Sverige skulle kunna hantera spridningen av covid -19 vilken följdes av en presskonferens med regeringen.

Redan fem dagar senare, den 16 mars 2020, kallade Myndigheten för stöd till trossamfund, SST, till ett första samverkansmöte med olika trossamfund för att dela lägesbilder med varandra. En annan viktig fråga var att planera för hur trossamfunden kunde medverka till att sprida viktig målgruppsanpassad samhällsinformation till deras olika medlemsgrupper, grupper som annars hade varit svåra för myndigheterna att nå via traditionella kommunikationskanaler.

Detta första samverkansmöte har följts av en lång rad samverkansmöten mellan trossamfund och olika berörda myndigheter under de månader och till och med år som följt sedan det första den 16 mars 2020 med SST som mötessamordnare.

Denna rapport är resultatet av en enkät som skickats till trossamfund och myndigheter som varit direkt involverade i arbetet att hantera covid -19, coronarestriktioner och dialogen mellan trossamfund och myndigheter.

Den syftar till att kartlägga och analysera det arbete som gjorts, resultatet därav samt dra lärdomar som kan användas för förbättringsåtgärder inför kommande händelser.

Bakgrund

SST leder sedan tidigare en nationell krisgrupp med representanter för trossamfund i Sverige och MSB som träffas regelbundet två till fyra gånger/ år. Till dessa möten kan även representanter för andra myndigheter med flera aktörer bjudas in beroende på vilka frågor som är aktuella.

Tack vare detta fanns redan en förberedd mötesstruktur när hanteringen av covid -19 eskalerade i mars 2020 och behov av samverkan och samordning mellan trossamfund och myndigheter uppmärksammades.

Detta ledde till att SST sammankallade till regelbundna samverkansmöten med ett första möte den 16 mars 2020 kopplat till hanteringen av coronapandemin och covid -19.

Initialt hölls samverkansmöten två gånger/veckan den första månaden efter att covid -19 klassats som en pandemi. Från mitten av april 2020 hölls samverkansmöten en gång/veckan fram till sommaren 2020. Från sommaren 2020 fram till hösten 2021 hölls samverkansmöten varannan vecka och från hösten 2021 och minst fram till årsskiftet 2021/22 ett samverkansmöte i månaden.

Dessa samverkansmöten används bland annat för att följa upp information och uppgifter som kommer in från olika trossamfund vilket är värdefull input för beslutsfattare när det gäller hantering av restriktioner och rekommendationer.

På samma sätt används samverkansmötena för att föra ut information till trossamfundens representanter.

Naturligtvis har även dessa möten varit digitala. Först användes telefonmöten via en teletjänst men ganska snabbt kunde man växla över till en digital plattform med videomöten vilket sedan har varit fallet alltsedan våren 2020. Att ha videomöten via en digital plattform har varit en framgångsfaktor i arbetet, inte minst för möjligheten att dela lägesbilder med varandra och ha dialog kring dessa i realtid.

Metodbeskrivning

Arbetet med sammanställning av erfarenheter har genomförts med hjälp av en enkät innehållande tio olika frågeområden med en till fem delmoment inom varje frågeområde (*se bilaga 1 och 2*).

Enkäten har skickats till företrädare fyra olika myndigheter (en central statlig myndighet, en region och två länsstyrelser) och till företrädare för 18 olika trossamfund i Sverige som alla varit delaktiga i samarbetet (*se förteckning i bilaga 3*).

För att möjliggöra en jämförelse mellan svaren från trossamfund och myndigheter har frågorna så långt som möjligt följt samma upplägg till respektive målgrupp.

Enkäterna skickades ut via e-post i augusti med tio dagars svarstid. Därefter följdes enkäten upp med ett påminnelsebrev till de som ej svarat för att slutligen påminnas muntligen i samband med det månatliga samverkansmötet mellan SST och trossamfund i september.

Totalt responderade tolv av 18 tillfrågade trossamfund på enkäten. Två svarade att de ej hade möjlighet att svara på enkäten och fyra avstod från att svara. Svarsfrekvensen blev alltså 67 procent.

Av de tillfrågade myndigheterna svarade samtliga på enkäten.

Frågorna i enkäten formulerades i samarbete mellan rapportförfattaren Erik Löfgren samt Tanja Viklund och Örjan Wallin från Myndigheten för stöd till trossamfund, SST.

Urvalet av respondenter bland trossamfund och myndigheter gjordes av SST med utgångspunkt att söka få ett så brett och representativt urval av trossamfund och myndigheter som möjligt som respondenter i undersökningen.

För sammanställning och analys av enkätsvaren svarar rapportförfattaren Erik Löfgren.

Enkätsvaren har samlats in under augusti och september 2021.

Rapporten med sammanställning av erfarenheter presenteras i november 2021.

Frågeområden

Sammanfattning av frågorna och svaren på enkäten.

Betydelse av samverkan

Krishantering handlar mycket om förmågan att kunna samverka och samarbeta mellan olika myndigheter och organisationer i samhället. Så också under hanteringen av pandemin.

Frågorna i det här området efterlyser exempel på samverkan mellan trossamfund och myndigheter, hur respektive part anser att denna samverkan fungerat och vad man kunnat bidra med samt om trossamfundens medverkan i arbetet inneburit att man kunnat nå målgrupper som annars hade varit svåra att nå. Avslutningsvis har respondenterna fått svara på hur samverkan kan förbättras/ utvecklas.

Trossamfund:

Samtliga tolv respondenter anser att arbetet med samverkan och samarbete fungerat bra och varit mycket betydelsefull.

”Vi har fått regelbundna uppdateringar från SST om rådande pandemiläge och på så sätt enkelt kunnat sprida denna viktiga information vidare till våra lokala församlingar. Vi är tacksamma för att detta har fungerat så bra.”

I svaren konstateras vidare att det inte råder något tvivel om att man tack vare samverkan mellan myndigheter och olika trossamfund kunnat nå grupper som annars hade varit mycket svåra att nå med information om råd och restriktioner.

”Utan vår medverkan hade det varit svårt att nå målgrupper som inte förstår eller kan ta till sig information på svenska. Våra kontaktpersoner har i många fall gått ut med information på respektive språk till dessa grupper.”

Ett konkret exempel är hur ett trossamfund varit en kontaktlänk med thailändska bärplockare i norra Sverige i augusti 2021 och nått ut med information till denna grupp som annars hade varit svåra att nå.

Tack vare detta samverkansarbete har företrädarna för trossamfunden vid behov kunna ställa frågor direkt till berörda myndigheter och få klagoranden gällande restriktioner med mera.

”Det har varit mycket värdefullt och utgjort en trygghet och inspiration för oss.”

Utvecklingspotential finns dock. Bland annat efterlyser trossamfunden i sina svar mer ekonomiskt stöd i det vardagliga arbetet med krisberedskap och att myndigheter och yrkesgrupper inom till exempel krisberedskap, vårdsektor och utbildning höjer sin kunskapsnivå om betydelsen av människors existentiella, andliga och kulturella behov, såväl i vardagen som i krissituationer.

”Vi efterlyser ekonomiskt stöd till interreligiösa nätverk för att kunna ta in personliga resurser för att bidra med gemensamma hjälpinsatser av olika slag, både i förebyggande och operativt syfte.”

Myndigheter:

Även myndighetsföreträdarna anser att arbetet med samverkan med trossamfunden fungerat bra. Bland annat uppskattas möjligheten till direktkontakt och dialog. Vidare konstaterar till exempel MSB att det samarbete som finns upparbetat med SST sedan flera år varit bra för att snabbt och smidigt ”komma igång”.

”Under pandemin har SST varit mycket proaktiva och för MSB oumbärliga i sin roll som samordnare och kanal för att engagera trossamfunden och nå ut till viktiga målgrupper i hanteringen i pandemin.”

När det gäller utvecklingspotential efterlyses att den nationella samverkan kompletteras med förstärkt regional samverkan, till exempel hjälp att arrangera möten med olika trossamfund i vissa geografiska områden på regional/ kommunal nivå. Vidare att skapa etablerade kontaktvägar knutna till ordinarie verksamhet med gemensamma träffar och utbildningar.

”En förutsättning för att samverkan ska fungera i kris är att det finns en kontinuerlig samverkan i vardagen med dialog, relationsbygge och utveckling av perspektivförståelse och arbetsmetoder.”

Nyttan av att dela/ utbyta lägesbilder

En målsättning har varit att under pandemins gång ömsesidigt kunna utbyta/ dela lägesbilder.

Frågorna berör hur delningen av lägesbilder fungerat, nyttan av att dela lägesbilder och hur man i framtiden kan utveckla lägesbildsfunktionen för att få ännu större nytta.

Trossamfund:

Samstämmigt positiva svar att samverkansmöten med utbyte av lägesbilder varit mycket bra och till stor nytta i hanteringen av covid -19. Bland annat nämns hur deltagande trossamfund fått återkoppling på de lägesbilder de själva delat, till exempel medlemmarnas situation. Genom att dela lägesbilder har man även kunnat se både vad som skiljer och vad som förenar mellan olika trossamfund.

Däremot tycker en del svarande att mötena till stor del innehållit upprepning av vad som sagts på tidigare möten. Som åtgärd föreslås att man vid kommande händelser styr upp samverkansmöten till att mer handla om att rapportera om nya situationer/ nya modus operandi.

Nyttan med delning av lägesbilder sägs vidare vara att man tack vare dessa fått nya idéer om hur man kan genomföra anpassade verksamheter och hur man kan nå sina medlemmar när de ”vanliga” kontaktvägarna via möten och församlingsverksamhet inte finns att tillgå.

”Genom att dela lägesbilder med varandra fick vi snabb, uppdaterad, konkret, relevant information vilket minskade risken för desinformation och feltolkning av regler och rekommendationer.”

Myndigheter:

Alla svarande anser att delningen av lägesbilder fungerat smidigt och effektivt, inte minst i arbetet med kommunikationssamordning.

”Tack vare utbytet och delningen av lägesbilder fick vi värdefull input till oss från trossamfunden.”

För att utveckla modellen med delning av lägesbilder föreslås utbildningsinsatser, bland annat vill länsstyrelser öka sin kunskap om vad de olika trossamfunden kan bidra med för perspektiv i lägesbilder och trossamfunden i sin tur få en ökad förståelse och kunskap om det svenska krishanteringssystemet och den roll de kan spela där (till exempel avseende informations- och kunskapsspridning).

”Nyckeln till att hantera samhällsstörning oavsett storlek eller komplexitet är att relevanta myndigheter och aktörer på förhand har etablerat relationer, perspektivförståelse och aktörsgemensamma arbetsformer. Av det skälet finns det en god potential att ytterligare stärka samverkan och arbetsformerna även i vardagen innan nästa stora samhällsstörning uppstår.”

Kommunikationskanaler

En utmaning har varit hur man ska nå ut med information när traditionella kommunikationskanaler som till exempel fysiska träffar inte kunnat användas. Detta gäller även kontakterna mellan berörda myndigheter och involverade organisationer.

Frågorna berör därför vilka kommunikationskanaler man använt, vad som varit den största utmaningen för att kunna kommunicera med till exempel medlemmar/besökare och mellan trossamfund – myndigheter och hur man kan utveckla alternativa kommunikationskanaler.

Trossamfund:

Hos trossamfundena har en uppsjö av olika kommunikationskanaler använts. Såväl traditionella som mejl, telefon, hemsidor och sociala medier som ”nytänkande” med digitala möten. Men även nya, innovativa kommunikationskanaler som exempelvis ”besök under balkongen”.

”Nya kommunikationskanalen: Samtal från balkongen. Vi hyrde bilar och åkte till medlemmar som hade balkong och kunde umgås med dem genom att samtala med dem nerifrån marken när de stod ute på sin balkong.”

Samstämmig är uppfattningen att den svåra utmaningen har varit att nå medlemmar, företrädesvis äldre med ovana att hantera digitala kommunikationskanaler. Många äldre har inte ens tillgång till digitala kanaler, än mindre kunskap hur de ska användas/ hanteras.

”Med hänsyn till att vi tvingades ställa in våra aktiviteter där vi normalt kan träffa våra medlemmar för informationsutbyte var det svårt för oss att hitta vägar för att kunna kontakta våra medlemmar.”

När det gäller kontaktvägar för att nå myndigheter efterlyser trossamfunden bättre möjlighet att nå myndigheter. Det gäller dels tid på dygnet (kvällar och helger), dels lättare kunna använda sina hemspråk i kontakten med svenska myndigheter.

Myndigheter:

Myndigheterna har använt mejl, telefon, digitala möten samt spridit informationsmaterial som kunnat laddas ner från webbplatser. Även annonskampanjer i såväl nyhetsmedia (tidningar/ radio/ TV) och sociala medier har använts.

Naturligtvis har man saknat möjlighet till traditionella fysiska möten, men tillgängliga kommunikationskanaler bedöms ha varit tillräckligt.

”Sett ur ett nationellt kommunikationssamordningsperspektiv har relationen med vidareförmedlare (dvs SST och trossamfundet) varit viktig för att kunna nå ut med skräddarsydda budskap till målgrupper som är svåra att nå genom myndigheternas egna kanaler eller betald annonsering.”

Förslag förs fram att utveckla och bygga vidare på en färdig struktur för hur myndigheter och organisationer når varandra på ett strukturerat och effektivt sätt, med andra ord bygga vidare på de strukturer och modeller som bland annat MSB arbetar med.

Upplevd acceptans/ efterlevnad

En utmaning vid hanteringen av pandemin och dess konsekvenser har varit acceptans för beslutade rekommendationer/ restriktioner. Det gäller till exempel möjligheten att fira religiösa ceremonier, samlingar vid högtider, familjesammankomster med mera.

Frågorna handlar bland annat om hur respondenterna bedömer acceptans och efterlevnad av olika rekommendationer/ restriktioner och om eventuellt missnöje kunnat minskas genom kontakter mellan trossamfund och berörda myndigheter och hur synpunkter på beslutade rekommendationer/ restriktioner beaktats.

Trossamfund:

Det konstateras att det för många trossamfund varit tuffa perioder både ekonomiskt och mentalt.

Däremot är de svarande tämligen samstämmiga om att såväl acceptans som efterlevnad av råd, rekommendationer och restriktioner varit god.

Flera svarande efterfrågar bättre framförhållning från olika myndigheter i samband med olika rekommendationer och restriktioner och när ändringar aviseras för att på så sätt bättre kunna förbereda och nå ut med information till olika medlemmesgrupper.

Vidare att synpunkter från trossamfundens representanter inte hörsammats i tillräckligt stor grad.

”Den allmänna uppfattningen är att de visserligen lyssnade på oss, men valde att inte hörsamma det vi sa.”

Det konstateras även att restriktionerna gällande möjligheten att ha religiösa möten och sammankomster varit en stor utmaning för tillämpande av religionsfriheten och att det är en fortsatt stor utmaning för regering och myndigheter hur religionsfriheten ska hanteras när religionsutövarna på grund av pandemi inte kan utöva sin religion på ett traditionellt sätt.

Myndigheter:

Efterlevnaden för rekommendationer och restriktioner hos trossamfundens medlemmar upplevs ha varit väldigt god.

”Trossamfunden har tagit ett stort ansvar gällande att motverka smittspridning samtidigt som begränsningar har påverkat samfunden och dess medlemmar mycket.”

I svaren lyfts bland annat vikten av tidig samverkan med dialog för att skapa förståelse för bakgrund till beslutade rekommendationer och möjlighet att förtydliga dem när de upplevts som otydliga eller svårbegripliga.

MSB bedömer till exempel att SST och trossamfunden bidragit till att öka efterlevnaden av råd och rekommendationer hos flera målgrupper som ett resultat av riktade och anpassade kommunikationsinsatser.

Upplevt missnöje med restriktioner (endast till trossamfundsrepr.)

En av många utmaningar har varit hur olika restriktioner kan genomföras utan att göra avkall på till exempel religionsfrihet och mötesfrihet.

Frågorna gäller om olika religioners olika högtider behandlats likvärdigt ifråga om restriktioner, hur eventuellt missnöje med restriktioner hanterats och vad som kan förbättras inför kommande händelser

Trossamfund:

Svaren skiljer när det gäller upplevd likvärdig behandling av olika trossamfund. En del anser att det fungerat bra, andra inte. Däremot är de svarande tämligen samstämmiga om att de upplever det som ikonsekvent hur myndigheterna beslutat om antal ”mötesdeltagare” i religiösa sammanhang jämfört med till exempel restauranger och affärer.

Vidare tas frågan upp i många av svaren om ekonomisk kompensation för de finansiella svårigheter många upplevt.

”Vad gäller ekonomiskt understöd av trossamfunden för uteblivna intäkter har våra församlingar i likhet med övriga trossamfund varit mycket missnöjda. Stödet borde ha varit betydligt högre än det coronabidrag som delats ut till oss under denna pandemi. I jämförelse med andra sektorer inom kulturområdet var det en mycket anmärkningsvärt låg summa.”

En svarande konstaterar att man i framtiden hoppas att ”kvadratmetersprincipen” ska vara lika för alla om man ska lyckas skapa förtroende och efterlevnad för beslutade restriktioner

Men framförallt betonas att arbetet med samverkan som tillämpats under pandemin mellan myndigheter och trossamfund måste fortsätta.

”Fortsatt samverkan är därför viktig för att relationer och förståelse ska kunna skapas.”

Målgruppsuppfyllnad (endast till myndighetsrepr.)

*Att nå rätt målgrupper med rätt information vid rätt tillfälle är alltid en utmaning
Frågor om hur väl man lyckats nå identifierade målgrupper och hur det arbetet bedrivits*

Myndigheter:

Generellt anser svarande myndigheter att kommunikationen kunnat nå ut till rätt målgrupp i rätt tid, något som varit framgångsrikt tack vare nära samarbete med trossamfund för att nå olika målgrupper.

Det finns dock en del svarande som konstaterar att det ändå varit en viss fördröjning på den regionala nivån till olika språkgrupper bland utrikesfödda.

”Generellt bedömer vi att informationen i stort nått ut, men det har funnits en viss tidsfördröjning när det gäller att nå vissa grupper, till exempel utrikesfödda med begränsade språkkunskaper i svenska.”

En akilleshäla konstateras dock att exempelvis samverkanskonferenser ofta har hållits på dagtid ("kontorstid"). Det har därför varit enklare att få med representanter från organisationer med anställd personal än samfund som har ideella företrädare som har andra arbeten under "kontorstid". På samma sätt är det en utmaning för myndighetsrepresentanter att få kontakt med en del trossamfundsföreträdare som arbetar ideellt och därför har andra arbeten dagtid.

Vilseledande information/ desinformation

Vid brist på information, så kallat informationsvacuum, söker man information från andra källor. Det finns även risk för motstridiga uppgifter om budskapen inte har synkroniserats och i värsta fall sprids vilseledande information. Söker man information med källor i andra länder kan informationen dessutom vara inaktuell/ felaktig i Sverige även om den "stämmer" i ursprungslandet.

Frågorna handlar om exempel på desinformation som spridits, åtgärder för att rätt och vidimerad information ska kunna spridas istället och vad man kan göra i framtiden för att minska risken för spridning av vilseledande information/ desinformation.

Trossamfund:

Så gott som samstämmiga svar med olika exempel på desinformation/ vilseledande information. Dels om hur covid -19 kan botas, dels om biverkningar/ skadeverkningar av vaccin mot covid-19.

”Sett många exempel på desinformation/ vilseledande information i olika sociala medier. När vaccinet kom startades desinformationen verkligen på bred front.”

Åtgärder som vidtogs var att försöka sprida "rätt information" och konsekvent hänvisa till trovärdiga källor för att försöka möta/ minska förekomsten av desinformation/ vilseledande information.

Ett exempel är Katolska kyrkan som försöker möta misstro mot botemedel och vaccin med medicinsk information från läkare och forskare med katolsk bakgrund och som tack därav har ett starkt förtroendekapital.

Genomgående bland svaren märks hur trossamfunden aktivt arbetat med att försöka stävja ryktesspridning genom att delge myndigheternas information och samtidigt förklara vilken "falsk information" som "bör undvikas".

"Presentera fakta på ett lättillgängligt sätt så att så många människor som möjligt kan ta till sig faktabaserad information och kan stå emot desinformation."

Som utvecklingsmöjlighet föreslås bland annat utbildningsinsatser hur man kan vara källkritisk när man bedömer olika informationskällor, att myndigheternas beslut ska vara välgrundade och konsekventa och myndigheterna bli bättre på att undvika "dubbla budskap" (det finns en uppfattning att olika myndigheter gått ut med olika information med budskap som inte varit synkroniserade).

Myndigheter:

Även myndigheterna konstaterar att det förekommit vilseledande och desinformativa budskap, inte minst i sociala medier. Utrikesfödda har även tagit del av informationsflöden från sina hemländer med råd/ rekommendationer som inte varit i linje med svenska förhållanden och spridit dessa.

"En del av olika trossamfunds medlemmar använder sig av internationella nyhetsmedia eller alternativa nyhetskällor. Dessa har i vissa fall haft en annan agenda och i värsta fall polariserande budskap i förhållande till de budskap som svenska myndigheter velat kommunicera"

För att minska förekomsten av desinformation i kommande händelser föreslås en stärkt dialog och samverkan mellan berörda myndigheter och trossamfund för att skapa ökad förståelse och insikt om var, när, hur och varför vilseledande information sprids och hur man kan vidta relevanta åtgärder för att stävja sådan ryktesspridning.

Vidta insatser för att höja förtroendet för myndigheter och göra det i nära samarbete med trossamfunden.

Erfarenheter generellt, positiva/ negativa

I denna sammanställning har vi efterfrågat erfarenheter inom några olika identifierade områden, men just här efterfrågas synpunkter på ett mer övergripande plan.

Trossamfund:

Så gott som alla är övervägande positiva, men i svaren finns bland annat förvåning över en del myndigheters okunskap och låga kännedom om trossamfundens roll och betydelse. Vidare konstateras att det ibland funnits motstridiga budskap i informationen från myndigheter vilket försvårat tolkningen av hur man ska kommunicera vidare till sina medlemmar och att synpunkter från trossamfunden om till exempel ekonomiska konsekvenser för verksamheten som följd av restriktioner med mera inte beaktats i tillräckligt hög utsträckning.

Myndigheter:

De svarande är samstämmiga i sina erfarenheter att trossamfunden varit villiga och haft förmåga att ta ett stort ansvar och spela en viktig roll för att hjälpa sina medlemmar att få

korrekt information men också praktiskt och andligt i en svår situation, att trossamfunden bidragit i arbetet genom att ge för myndigheterna värdefulla lägesbilder.

Myndighetsföreträdarna lyfter även fram SSTs insatser som ”nav” för att nå målgrupper via trossamfunden som annars hade varit svåra att nå.

Utvecklingsmöjligheter inför kommande händelser

I denna sammanställning har vi efterfrågat synpunkter på utvecklingsmöjligheter inom olika identifierade områden. Här efterfrågas övergripande synpunkter om utvecklingsmöjligheter för ökad krisberedskap och förmåga att hantera kriser.

Trossamfund:

Något som kommer igen i flera av svaren är myndigheternas bristande ”tillgänglighet” utanför ordinarie arbetstid, det vill säga kvällar och helger. Eftersom många av trossamfundens verksamhet bedrivs på ideell basis där företrädarna ofta har andra jobb och får sköta uppdraget för sitt trossamfund på fritiden efterlyser de svarande att myndigheter borde ha representanter som är tillgängliga för kontakt på ett bättre sätt utanför ordinarie arbetstid.

Här lyfts även fram att SST redan före pandemin gjort stora insatser för att föra samman trossamfund och berörda myndigheter, ett arbete man hoppas kan utvecklas och utökas som en följd av det arbete som gjorts vid hanteringen av pandemin.

”Fortsätta att samverka. Samverkan skapar goda relationer och bidrar till kunskap och förmerar möjligheten till ett gott samhälle”

Även här lyfts frågan om ekonomiska incitament, till exempel ekonomiskt stöd från staten till interreligiösa nätverk för att möjliggöra gemensamma hjälpinsatser av olika slag i både förebyggande och operativt syfte.

Myndigheter:

På regional nivå anser de svarande att deras egen kunskap om trossamfunden och deras kapacitet att bidra i krishanteringsarbetet behöver stärkas och att man vill involvera trossamfunden mer i det lokala/ regionala krisarbetet och att SST bör ges en än tydligare samverkansroll mellan trossamfund och såväl nationella som regionala myndigheter.

MSB trycker på vikten av att fortsätta på den inslagna vägen med samverkan kring perspektivförståelse, arbetssätt och stärka förmågan att tillsammans hantera samhällsstörningar.

”Att bygga tillit mellan myndigheter och civilsamhällets aktörer är värdefullt på flera plan för en stärkt krishanteringsförmåga.”

Relationsskapande åtgärder

Att bygga relationer är en viktig del i all krishantering både före, under och efter en händelse. Vad kan göras för att stärka det i samverkan mellan trossamfund och berörda myndigheter?

Trossamfund:

Överlag är respondenterna positiva till den relation som byggts upp mellan respektive trossamfund och berörd myndighet, framförallt när det gäller SST.

En respondent trycker på vikten av att bli "sedd och lyssnad på" och saknar att myndigheter exemplifierat trossamfundens roll, betydelse och utsatta verksamhet vid kommunikation till allmänheten via media vilket haft negativ inverkan på relationerna. Ett exempel på det är åsikten att myndighetskontakterna är "svala och kalla när de (myndigheterna) inte är i direkt behov av våra insatser".

"Vi kan göra mer tillsammans. Vi behöver mötas och samverka inom fler områden. Genom goda relationer skapas förtroende och samhörighet och gemensam kraft för att hantera kriser och för att bygga ett öppet och gott samhälle för alla."

För att stärka relationerna föreslås att fler mötesplatser skapas och tydligare strukturer för ökad samverkan mellan berörda myndigheter och trossamfund.

Myndigheter:

De fyra myndighetsföreträdarna lyfter alla fram att hanteringen av coronapandemin belyser hur viktiga trossamfunden är som samhällsaktörer och informationsbärare och att SST genom att över tid ha varit en proaktiv och engagerad "samtalspart" bidragit till att utveckla samarbetet mellan berörda myndigheter och trossamfund.

"Tack till SST som varit proaktiva och engagerade och som bidragit till att utveckla vår kommunikation med och förståelse för de behov som finns inom trossamfundens sfär"

En av de regionala myndigheter som svarat på enkäten ser gärna att de i framtiden arbetar vidare med att upparbeta kontakter/nätverk med representanter för trossamfund inom deras region, att "öppna upp" dialogen med trossamfunden även när det inte är kris genom att bygga strukturer för ömsesidiga förtroendeskapande insatser.

Bilagor

Bilaga 1

Frågor till trossamfundsrepresentanter:

Sammanställning av erfarenheter av rollen som informatörer hos representanter för trossamfund kring hantering av covid -19, coronarestriktioner och dialogen mellan dem och myndighetsföreträdare.

Intervanter: Företrädare för trossamfund som haft en aktiv roll i kontakter med myndighetsföreträdare under hanteringen av pandemin

Betydelse av samverkan

Krishantering handlar mycket om förmågan att kunna samverka och samarbeta mellan olika myndigheter och organisationer i samhället. Så också under hanteringen av pandemin.

- 1 Hur anser du att samverkan/ samarbete mellan din organisation och myndigheter som ex. Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Myndigheten för stöd till trossamfund har fungerat under pandemin?
- 2 Exempel på denna samverkan:
- 3 Vad har din organisation kunnat bidra med och vad har direktkontakten med myndigheterna givit för mervärde?
- 4 Har ni kunnat nå målgrupper som inte hade nåtts utan er medverkan och i så fall på vilket sätt?
- 5 Vad kan förbättras/ utvecklas när det gäller samverkan mellan din organisation och berörda myndigheter?

Nyttan av att dela/ utbyta lägesbilder

En målsättning har varit att under pandemins gång ömsesidigt kunna utbyta/ dela lägesbilder.

- 1 Hur har arbetet med att dela/ utbyta lägesbilder fungerat?
- 2 Ge gärna exempel på lägesbilder som delats, konkreta händelser och situationer.
- 3 Vilken nytta har din organisation haft av att utbyta/ dela lägesbilder?
- 4 Hur kan detta utvecklas för att få ut ännu större nytta av lägesbilder?

Kommunikationskanaler

En utmaning har varit hur man ska nå ut med information när traditionella kommunikationskanaler som till exempel fysiska träffar inte kunnat användas. Detta gäller även kontakterna mellan berörda myndigheter och involverade organisationer.

- 1 Vilka olika kommunikationskanaler har du och din organisation använt för att nå ut?
- 2 Vad har varit största utmaningen för dig och din organisation när det gäller möjligheten att kommunicera:
 - Till era medlemmar och besökare?
 - Med berörda myndigheter?
- 3 Vad kan utvecklas inför kommande händelser och på vilket sätt?

Upplevd acceptans/ efterlevnad

En utmaning vid hanteringen av pandemin och dess konsekvenser har varit acceptans för

beslutade rekommendationer/ restriktioner. Det gäller till exempel möjligheten att fira religiösa ceremonier, samlingar vid högtider, familjesammankomster med mera.

1 Hur bedömer du att acceptansen för rekommendationer/ restriktioner varit inom er organisation?

2 Har efterlevnaden ökat och missnöjet kunnat minskas genom kontakter med berörda myndigheter och i så fall hur/ varför?

- Om inte – vad saknades?

3 Hur upplever du att era synpunkter beaktats inför beslut om rekommendationer/ restriktioner?

Upplevt missnöje med restriktioner

En av många utmaningar har varit hur olika restriktioner kan genomföras utan att göra avkall på till exempel religionsfrihet och mötesfrihet.

1 Restriktionerna har även påverkat möjligheten att fira olika religiösa högtider. Upplever du att olika religioners högtider hanterats likvärdigt vid beslut om restriktioner/ rekommendationer/ information med mera?

2 Hur har eventuellt missnöje med restriktioner hanterats i er organisation. Ge gärna några exempel

3 Vad kan förbättras inför kommande händelser?

Vilseledande information/ desinformation

Vid brist på information, så kallat informationsvacuum, söker man information från andra källor. Det finns även risk för motstridiga uppgifter om budskapen inte har synkroniserats och i värsta fall sprids vilseledande information. Söker man information med källor i andra länder kan informationen dessutom vara inaktuell/ felaktig i Sverige även om den "stämmer" i ursprungslandet.

1 Har du några exempel på vilseledande information/ desinformation som spridits under hanteringen av pandemin (generellt i samhället)?

2 Vilka åtgärder har ni kunnat vidta för att rätt och vidimerad information kunnat spridas

3 Vad kan förbättras ytterligare för att minska risken för spridning av vilseledande information/ desinformation?

Erfarenheter generellt, positiva/ negativa

Ovan har vi efterfrågat dina erfarenheter inom några olika identifierade områden. Vi vill även gärna ta del av dina synpunkter på ett övergripande plan.

1 Vilka är dina övergripande positiva erfarenheter vid kontakt/ samverkan med berörda myndigheter vid hantering av pandemin?

2 Vilka är dina övergripande negativa erfarenheter vid kontakt/ samverkan berörda myndigheter vid hantering av pandemin?

Utvecklingsmöjligheter inför kommande händelser

Ovan har vi efterfrågat dina synpunkter på utvecklingsmöjligheter inom olika identifierade områden. Vi vill även gärna ta del av dina övergripande synpunkter om utvecklingsmöjligheter för ökad krisberedskap och förmåga att hantera kriser.

- 1 Vad kan utvecklas på ett övergripande plan i kontakterna mellan berörda myndigheter?
- 2 Hur kan det göras?

Relationsskapande åtgärder

Att bygga relationer är en viktig del i all krishantering både före, under och efter en händelse.

- 1 Vilka reflektioner har du när det gäller arbetet med relationsskapande insatser mellan berörda myndigheter och till exempel din organisation?

Bilaga 2

Frågor till myndighetsrepresentanter:

Sammanställning av erfarenheter av rollen som informatörer kring covid -19 för representanter för trossamfund, coronarestriktioner och dialogen mellan dem och myndighetsföreträdare.

Intervanter: Företrädare för myndigheter på central och regional nivå

Samverkan direkt med trossamfund eller via SST

Krishantering handlar mycket om förmågan att kunna samverka och samarbeta mellan olika myndigheter och organisationer i samhället. Så också under hanteringen av pandemin.

- 1 Hur anser du att samverkan/ samarbete mellan din myndighet och trossamfund har fungerat under pandemin?
- 2 Exempel på denna samverkan:
- 3 Vad har du och din myndighet kunna bidra med?
- 4 Vad kan förbättras/ utvecklas när det gäller samverkan mellan din myndighet och olika trossamfund?

Nyttan av att dela/ utbyta lägesbilder

En målsättning har varit att under pandemins gång ömsesidigt kunna utbyta/ dela lägesbilder. En följd av detta var bland annat att kunna justera användandet av begreppet "familj" i de rekommendationer som gavs ut och direktrapporter från olika språkgrupper och bostadsområden.

- 1 Hur har arbetet med att dela/ utbyta lägesbilder fungerat?
- 2 Ge gärna exempel på lägesbilder som delats, konkreta händelser och situationer.
- 3 Vilken användning har du och din myndighet haft av att utbyta/ dela lägesbilder?
- 4 Hur kan detta utvecklas för att få ut ännu större nytta av lägesbilder?

Kommunikationskanaler

En utmaning har varit hur man ska nå ut med information när traditionella kommunikationskanaler inte kunnat användas. Detta gäller även kontakterna mellan berörda myndigheter och involverade organisationer.

- 1 Vilka olika kommunikationskanaler har du och din myndighet använt vid kontakt med andra berörda myndigheter och trossamfunden?
- 2 Har ni identifierat kommunikationskanaler som ni inte haft tillgång i hanteringen av pandemin men som andra haft tillgång till?
- 3 Vad kan utvecklas inför kommande händelser och på vilket sätt?

Upplevd acceptans/ efterlevnad

En utmaning vid hanteringen av pandemin och dess konsekvenser har varit efterlevnad och acceptans för beslutade rekommendationer/ restriktioner. Det gäller till exempel möjligheten att fira religiösa ceremonier, samlingar vid högtider, familjesammankomster med mera.

- 1 Hur bedömer du att efterlevnaden/ acceptansen för rekommendationer/ restriktioner varit?
- 2 Upplever du att efterlevnaden ökat och missnöjet kunnat minskas genom kontakter mellan er myndighet (eller via SST) och olika trossamfund och i så fall hur?

3 Hur har ni beaktat trossamfundens synpunkter inför beslut om rekommendationer/ restriktioner?

Målgruppsuppfyllnad

Att nå rätt målgrupper med rätt information vid rätt tillfälle är alltid en utmaning

1 Hur väl anser du att ni lyckats nå identifierade målgrupper?

2 Hur har ni bedrivit det arbetet?

Vilseledande information/ desinformation

Vid brist på information, så kallat informationsvacuum, söker man information från andra källor. Det finns även risk för motstridiga uppgifter om budskapen inte har synkroniserats och i värsta fall sprids vilseledande information. Söker man information med källor i andra länder kan informationen dessutom vara inaktuell/ felaktig i Sverige även om den "stämmer" i ursprungslandet.

1 Har du några exempel på vilseledande information/ desinformation som spridits under hanteringen av pandemin (generellt i samhället)?

2 Vilka åtgärder har ni kunnat vidta för att rätt och vidimerad information kunnat spridas

3 Vad kan förbättras ytterligare för att minska risken för spridning av vilseledande information/ desinformation?

Erfarenheter generellt, positiva/ negativa

Ovan har vi efterfrågat dina erfarenheter inom några olika identifierade områden. Vi vill även gärna ta del av dina synpunkter på ett övergripande plan.

1 Vilka är dina övergripande positiva erfarenheter vid kontakt/ samverkan med trossamfund vid hantering av pandemin?

2 Vilka är dina övergripande negativa erfarenheter vid kontakt/ samverkan med trossamfund vid hantering av pandemin?

Utvecklingsmöjligheter inför kommande händelser

Ovan har vi efterfrågat dina synpunkter på utvecklingsmöjligheter inom olika identifierade områden. Vi vill även gärna ta del av dina övergripande synpunkter om utvecklingsmöjligheter för bättre krisberedskap och ökad förmåga att hantera kriser med stöd av trossamfund.

1 Vad kan utvecklas på ett övergripande plan i kontakterna med trossamfund?

2 Hur kan det göras?

Relationsskapande åtgärder

Att bygga relationer är en viktig del i all krishantering både före, under och efter en händelse.

1 Vilka reflektioner har du när det gäller arbetet med relationsskapande insatser med olika trossamfund?

Bilaga 3

Svarande myndigheter:

- Länsstyrelsen i Hallands län
- Länsstyrelsen i Västerbottens län
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB
- Smittskydd Stockholm, Region Stockholm

Svarande trossamfund:

- Bosniakiska Islamiska Samfundet
- Equmeniakyrkan
- Frälsningsarmén
- Förenade Islamiska Föreningar i Sverige
- Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige
- Islamiska Shiasamfunden i Sverige
- Judiska centralrådet
- Romersk-Katolska kyrkan
- Svenska kyrkan
- Sveriges buddhistiska gemenskap
- Sveriges Muslimska Förbund
- Syrisk-ortodoxa ärkestiftet i Sverige och övriga Skandinavien

Bilaga 4

FAKTA trossamfund i Sverige

Trossamfunden i Sverige samlar tillsammans en stor del av Sveriges befolkning och utgör en i sitt slag närmast en unik kontaktväg för att nå ut till olika befolknings-, språk- och kulturgrupper i Sverige.

I Sverige finns 47 betjänade trossamfund samt trossamfundet Svenska kyrkan. De betjänade trossamfunden har drygt 900 000 medlemmar/ betjänade. Svenska kyrkan har cirka 5,7 miljoner medlemmar. Det innebär att cirka 70 procent av Sveriges befolkning är medlem/ betjänad i något trossamfund.

Dessa 48 trossamfund med 6,6 miljoner medlemmar/ betjänade har tillsammans cirka 4 000 församlingar runt om i hela Sverige.

De största sammanslutningarna är:

Svenska kyrkan. Cirka 5,7 miljoner medlemmar. 1 316 församlingar i Sverige

Samverkansorganet Islamiska Samarbetsrådet. Företräder sju olika islamiska trossamfund i Sverige med cirka 200 000 betjänade. 250 församlingar i Sverige.

Samverkansorganet Ortodoxa och österländska kyrkors ekonomiska råd. Företräder 18 olika kyrkor i Sverige med cirka 160 000 betjänade. 158 församlingar i Sverige.

Romersk-Katolska kyrkan. Cirka 124 000 betjänade. 44 församlingar i Sverige.

Equmeniakyrkan. Cirka 114 000 betjänade. 654 församlingar i Sverige.

Pingströrelsen. Cirka 111 000 betjänade. 438 församlingar i Sverige.

För komplett sammanställning av betjänade trossamfund i Sverige, se webbplatsen för Myndigheten för stöd till trossamfund, SST:

<https://myndighetensst.se/bidrag/bidragsberattigade-trossamfund.html>

Fotnot: Dessa siffror gäller för 2019. Aktuell statistik för 2020 blir tillgänglig i början av 2022